

Bygdens fremtid

Casestudie fra Ikerasaarsuk med fokus på historisk kontekst og diskurs om velfærd

Angerlartunnguaq Steenholdt

Iisimatusarfik

Afdeling for Kultur og Samfundshistorie

Vejleder: Ebbe Volquardsen

Opgavetype: Bachelor opgave

Afleveringsfrist: 30. juni 2023

Anslag med mellemrum: 62.324

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING	3
<i>IKERASAARSUK</i>	3
<i>POSITIONERING</i>	4
<i>FORSKNINGS OVERSIGT</i>	4
<i>BEGREBS DEFINITIONER</i>	5
<i>TIDSRAMME</i>	6
<i>BAGGRUND</i>	6
<i>METODE</i>	8
<i>ETISKE OVERVEJELSER</i>	8
1. GRØNLANDSKOMMISSIONEN OG BYGDENS HISTORIE	10
1.1 <i>IKERASAARSUK OVERLEVER GRØNLANDSKOMMISSIONEN</i>	10
1.2 <i>ØKONOMIEN TRUES</i>	11
1.3 <i>"MISFORSTÅET" ØNSKE OM LIGESTILLING</i>	13
<i>SAMMENFATNING</i>	14
2. DISKURS OM VELFÆRD	14
2.1 <i>POLITIKERNES IDE OM VELFÆRD MOD FORSKNING OM VELFÆRD I GRØNLAND</i>	14
2.2 <i>IDEEN OM VELFÆRD BELYST FRA INFORMANTERNE FRA IKERASAARSUK</i>	16
<i>SAMMENFATNING</i>	18
3. BYGDENS FREMTID	18
3.1 <i>BYGDENS FREMTID BELYST FRA INFORMANTERNE I IKERASAARSUK</i>	18
3.2 <i>BYGDENS FREMTID BELYST FRA STATISTIK OG POLITIK</i>	21
3.3 <i>KONSEKVENSER AF AT LUKKE BOPLADSER</i>	22
<i>SAMMENFATNING</i>	24
KONKLUSION	25
<i>HOVEDPUNKTER OG RESULTATER</i>	25
<i>SVAR PÅ PROBLEMFORMLERING</i>	25
<i>VURDERING AF METODE</i>	26
<i>PERSPEKTIVERING</i>	27
BILAG	28
LITTERATURLISTE	29
<i>BØGER OG ANDRE UDGIVELSER</i>	29
<i>TV UDSENDELSER</i>	30
<i>ARTIKLER</i>	30
<i>ARKIVALIER</i>	31
<i>HJEMMESIDER</i>	32

Indledning

I denne indledning vil du læse en overblik på forskellige beslutninger af hvad opgaven skal indeholde; valg af emne, undren, relevans og formål, begrebs definitioner, positionering, hoved og under spørgsmål til opgaven, metode, hvilke kilder der anvendes og etiske overvejelser.

Efter indledningen kommer hovedkapitlerne der indeholder empiri, analyse, diskussion og sammenfatninger. Den første kapitel handler om Grønlandskommissionen og hvordan den berører Ikerasaarsuk. Anden kapitel om diskurs om velfærd, hvordan informanterne fra Ikerasaarsuk opfatter begrebet velfærd, samt andre diskurser om velfærd. Tredje og sidste kapitel om bygdens fremtid.

Efter hovedkapitlerne sluttes teksten af med en konklusion.

Ikerasaarsuk

Ikerasaarsuk som casestudiet befinder sig i ligger i Diskobugten i Qeqertalik Kommune, med 94 indbyggere ifølge ”Grønland i tal 2023” (Grønlands Statistik). Ikerasaarsuk er en af de fire bygder der ligger under Kangaatsiaq. Kangaatsiaq var den gældende kommune før man samlede kommunerne fordelt i fire kommuner i Grønland¹, som nu yderligere er blevet delt i fem².

I interviews kan man komme til at se at ”Illuku” (En forladt tørvehus, red.), som er kaldenavnet for bygden. Det er mere tilfældigt at selve beboere fra Ikerasaarsuk, samt i de nært beliggende bygder kalder for det. ”Ikerasak” betyder ”sund”³ og endelsen ”-arsuk” i denne sammenhæng betyder ”lille”⁴; ”Den lille sund”. Når man sejler nord fra og ankommer til Ikerasaarsuk sejler man først gennem en lille sund der fører til bygden. Historien bag kaldenavnet ”Illuku” lyder således:

Huse, tørvehuse som var faldet sammen. Det siges at de var *nungusut* (forklaring følger, red.). De ældre vidste de ikke men fik anelse om at de var *nungusut*, det regnes med, dem der boede i dem var muligt dækket til mens de var indenfor. (...) *Nungusut* betyder at der var en smitsom sygdom” (Informant H).

Ordet ”nunguppoq” som har samme stam-ord som *nungusut* betyder ”er sluppet op, der er ikke mere tilbage”⁵. Informanten siger at nogle af beboere i Ikerasaarsuk startede at krave i de

¹ Stat.gl: <https://stat.gl/publ/da/sa/201101/oversigt/Kommuner.htm>

² Grønlands Selvstyre: <https://glsamf.iatuagaq.iserasuaat.gl/?id=184>

³ Ordbogen Daka: Ierasuaat.gl

⁴ Ordbogen Daka: Ierasuaat.gl

⁵ Ordbogen Daka: Ierasuaat.gl

tørvehuse da hun var barn, men da der kom nogle kranier til syne stoppede de med at krave. Resterne af tørvehusene ligger der stadig endnu.

Positionering

Jeg kommer selv fra Ikerasaarsuk. Jeg opvoksede og boede i bygden indtil da jeg blev 15 år og skulle færdiggøre folkeskolen i Qasigiannuguit. Derfra boede jeg i byer som jeg studerede i, og kom tilbage til bygden for at arbejde som uddannet lærer i fire år siden 2015 og rejste væk igen. Jeg kommer selv med personlige familiehistorie samt lidt viden for samfundshistorie omkring lukning af bygder, som personligt berører forskellige ting på måden man tænker og ser verden på. Min rolle som indbygger i Ikerasaarsuk er familiebaseret, der sker en rolleskift i forhold til at jeg kommer til bygden og i nogle tilfælde skal interviewe familie samt bopladsfæller som forsker.

Forsknings oversigt

For selve Ikerasaarsuk er der adskillige forskning omkring bygden og dens status og økonomi i forskellige perioder. For emnet bygder, bosættelsesmønstre og lukning af bygder findes der også flere udgivelser, rapporter og opgaver i forskellige metoder. For velfærd i Grønland findes der en ph.d.-afhandling om hvordan grønlændere forstår ved velfærd og livskvalitet, ”Subjective well-being and quality of life in Greenland” (Steenholdt 2020) som teksten vil bruge som argument for emnet velfærd.

De andre ovennævnte emner er udkommet som bøger, rapporter og opgaver, som eksempel:

”Boplads – udsted – koloni? En undersøgelse af diskussionen i Grønland om bosættelsespolitikken 1911-1952” (Lund Jensen 2018), som fokuserer på Kap-farvel området og dets historie om lukning af bosteder.

”Grønlands bygder – økonomi og udviklingsdynamik” (Hendriksen 2013), som går udgangspunkt i at bygderne anses som en byrde men påstår at der ikke er blevet ført en ordentlig analyse af bygdernes samfundsøkonomiske betydning. I bogen nævnes Ikerasaarsuk og dets økonomiske grundlag, status og potentielle udvikling men forgæves på grund af afslag fra Royal Greenland at overrække fiskefabrikken til borgerne.

”Ikerasaarsuk, en boplads i Vestgrønland” (Hertz 1977), en bog om Ikerasaarsuk i fokus på de naturgeografiske, dets indbyggere og deres forskellige forhold, miljø og vaner.

”Status for bosteder i Grønland, med særlig fokus på bygderne” (Rasmussen et. al. 2010), som er en kvantitativ dataindsamling der indeholder bosætningsstrukturer, befolkningen, økonomi og erhverv, boliger, uddannelse og service.

Alle de ovennævnte deler emnet om bygderne og dets indbyggere, deres værdi og eksistens i forhold til økonomi og udvikling af samfundet.

Begrebs definitioner

Primært bruger teksten begrebet ”bygd”, men kan også bruge betegnelsen ”mindre steder” og ”bopladser” der henviser til bygder og mindre byer. Betegnelsen for bygd har forandret sig i tiden, derfor vil man i teksten komme til at se de forskellige betegnelser for ”bygd” på grund af tidsmæssig ændring af formuleringer kilderne bruger. I landsplansredegørelsen kan man klart læse de forskellige betegnelser, samt de mere neutrale betegnelser redegørelsen vælger at bruge (Redegørelse om landsplanlægning 2023: 15f). Betegnelsen for ”bygd” er blevet kritiseret i en artikel for at være neden ladende og at bygderne blev anset som negative på grund af koncentrationspolitikken, afvikling af bygderne fra 1950’erne og tilpasningen til den danske velfærdsmodel (Justesen Ranners 2023).

Der bliver forsket i begrebet velfærd, velfærd benyttes også som ramme i den politiske verden for at skabe et velfærdssamfund: ”Begrebet velfærdssamfund bruges som regel synonymt med begrebet velfærdsstat, altså en stat, der varetager en række funktioner, som fremmer velfærden for landets borgere”⁶, der findes således flere modeller der dækker flere funktioner inden for begrebet velfærd og hvordan den kan anvendes teoretisk (ibid.).

Diskursen om velfærd er en væsentlig del af opgaven. Velfærdet er blandt andet defineret således: ”en persons eller gruppens sundhed, lykke og trivsel, især med hensyn til materielle goder og social trykthed” (Den Danske Ordbog) og:

Velfærd er et begreb uden nogen klar definition, da det er forskelligt fra person til person, hvad man mener er velfærd. Det skyldes, at mennesker har forskellige behov. De fleste er dog enige om, at velfærd handler om det gode liv. I det perspektiv er velfærd opfyldelsen af de behov vi har for at leve et trygt, godt og lykkeligt liv”⁷

Teksten vil analysere informanternes ideer om velfærd samt se på andre diskurser.

Empiri står for de data man har indsamlet. Kvalitative dataindsamling er således, den data der er baseret på kvalitativ metode; interviews og andre data der ikke er baseret på tal.

⁶ <https://samfundsfag.dk/begreber/oekonomi/velfaerdssamfundet/velfaerdssamfund/>

⁷ <https://www.studienet.dk/velfaerdsstaten/begreber/velfaerd>

Begrebet ”administration” nævnes i denne tekst der refererer til politik og den administrative institution.

Tidsramme

Tidsmæssigt står opgaven efter 2. verdenskrig, hvor man går fra at beskytte grønlandskheden i den sene kolonialtid til et spring i tiden med modernisering.

Grønlandskommissionens betænkning kræver et modernisering af den grønlandske samfund, nogle gange kaldt danisering, som kan ses som en paradigmeskifte; fra at beskytte den grønlandske levemåde og fangstkultur i den tidlige kolonitid til koncentrationspolitikken og pengeøkonomi ved at fokusere på fiskeriindustri og urbanisering efter 2. verdenskrig. Begrebet ”paradigme” og ”paradigmeskift” som er præget af Thomas S. Kuhn defineres således:

Et paradigme består af nogle grundlæggende metafysiske antagelser om virkeligheden (...) Den videnskabelige udvikling sker gennem såkaldte revolutioner, (...) ophobes, således at paradigmet til sidst bryder sammen, hvorefter et nyt paradigme afløser det gamle; dette kaldes et paradigmeskift (Den Store Danske).

Før krigstiden kan man se i Instruksen af 1782 hvordan den grønlandske levemåde og kultur prøves at beskyttes. Den første post af Instruksen indeholder blandt andet at man ikke bør støde eller harme grønlændere og det at grønlændere omgås med europæere har vist sig at det har dårlig indflydelse på grønlændere: ”Da Grønlændernes og Grønlænderindernes alt for store og frie Omgang med overvintrende Søfolk, Kolonister og andre Europæer i Landet (...) har angivet Anledning til Dovenskab (...)”⁸. I Grønlandskommissionens betænkning kan man se at denne beskyttelse af dele af kulturen i Grønland stopper og arbejdet starter på forandring og modernisering i den grønlandske samfund, såsom at tilpasse grønlændere til den danske levemåde. Kilderne er alt fra 1950-70’erne hvor koncentrationspolitikken former dagligdagen i høj grad, til informanternes udsagn i dag.

Baggrund

Inspirationen til emnet startede fra en artikel ”Aaja i kontroversiel udmelding: Luk bygder naturligt” (Munk Veirum 2020), der omhandler at lukke bygder som vil forbedre velfærd i samfundet ifølge Aaja, som siger sin mening personligt og med sin politiske baggrund og visioner som sandsynligvis mener positivt om at lukke bygder for at forsvare børn, lovløshed og andre velfærdspunkter ved at samles på færre steder. Aaja er grønlandsk politiker med Inuit

⁸ Uddrag af instruxen (kolonistrets ’grundlov’): Instrux for Groenland 1782: Første Post, §3.

Ataqatigiit som baggrund og er medlem af Folketinget⁹. I artiklen står der at en af grundene er at der mangler kommunefogeder, ringe sundhedsbetjening, historik på høj overgreb på børn i bygder og generelt alt for mange bosteder i Grønland, som gør velfærden i skak ifølge Aaja. ”Byerne skal udvikles driftige bygder bevares, og andre bygder lukkes naturligt ned” (Munk Veirum 2020).

Det sætter mig i tanker omkring hvad ideen om velfærdet er i bygderne, og sætter et spørgsmål på om urbanisering virkelig vil forhøje velfærden i samfundet når jeg allerede ser en række problemer der også findes i større byer såsom: mangel på boliger, en lang venteliste på de offentlige hjælpemidler som sundhedspleje, psykolog hjælp, venteliste på anstalten og lignende titler. Det undrer mig hvor disse udsatte bygder ligger som Aaja vil ”hjælpe” til bedre velfærd og hvad mener indbyggerne selv om det? Hvad er deres ide om velfærd?

For at begrænse emnet er Ikerasaarsuk valgt som udgangspunkt. Emnets relevans for den grønlandske samfund mener jeg er et vigtigt emne, en mindretal, men bosættelsesmæssig flere tal i landet stammer fra bygder, en del af befolkningen med eget stemme og eget liv i et given lokalitet.

Emnets formål er at finde ud af og forklare hvilke ideer der er om velfærd fra informanterne i bygden Ikerasaarsuk, at se sammenhængen mellem bygdens historie og den generelle grønlandske historie om lukning af bygder og sætte et spørgsmål om at lukke bygder vil gavne samfundet, i hvilken forstand.

Hvordan kan informanterne fra Ikerasaarsuk belyse bygdens fremtid og diskurs om velfærd?

- Hvordan ser informanternes ideer om velfærd?
- Hvad er informanternes fremtidsplaner?
- Hvilke kriterier kan være for og i mod lukning af bygder?

Emnet om at lukke bygder og bosættelsesmønstre er en kontinuerligt debat efter 2. verdenskrig. Det er ikke en hemmelighed at der har været lukninger af bosteder i den nyere historie af Grønland og stadig et nuværende debat for eksempel hvor i 2020 holder Aaja Chemnitz Larsen en åbningsdebat i Folketinget om at lukke bygder for at fremhæve velfærden, som opgaven går udgangspunkt fra.

⁹ <https://www.ft.dk/medlemmer/mf/a/aaja-chemnitz>

Metode

For at snævre en generel debat om bygdernes fremtid formes opgaven til en casestudie, en casestudie om Ikerasaarsuk der fokuserer på informanternes status nu, fremtidsplaner og deres diskurs om velfærd. En casestudie er at undersøge et bestemt fænomen som kan struktureres i anledningen på formålet med undersøgelsen.

Siden Ikerasaarsuk er min hjembygd kan man ikke gå udenom selvetnografi, at studere egen miljø. I bogen af Hylland Eriksen (2010) nævner man at forske i eget samfund kan være en ressource frem for at være et problem (39f), som er en del sandt på grund af at have baggrundsviden og har den vigtige netværk for noget bestemt kilde man vil gå efter.

Der samles empiri fra den historiske del fra litteratur til interviews, arkivalier, artikler, redegørelser og statistik. Litteraturstudier, forskellige kilder og metoder benyttes for ikke at give den kvalitative dataindsamling enstydighed og skabe kontraster og troværdighed i forhold til kontekst om bygden og informanternes udsagn.

Nærmere ind til interviews samples data som kaldes ”Purposive sampling”¹⁰ som er planlagt i tanke om teoretiske relevans, det vil sige informanterne kategoriseres i alder og køn. Det holder kategorisering orden til planlægningen af interviews og nuancering af bygdens stemme. Interviews er semistrukturerede, der er en række spørgsmål som informanterne skal besvare men det er op til informantens svar hvor uddybelse kan ønskes af interviewer hvis det er nødvendigt og det støtter opgavens formål.

Etiske overvejelser

Selvetnografi, fordele og ulemper – det kan være svært at se forskel på personlig oplevelse og skifte rollen som forsker i eget hjem. Men man kan blive bedre til at forholde sig professionel og udvikle personligt og som forsker. Man kan lære hvad der er ideelt at gøre i et situation man er vant til og udforske nogle nye karakterer der kan give nyt viden ved at skifte rolle. Fordele ved at vælge min egen bygd er at jeg som forsker kender hvem jeg skal møde, for eksempel viden om de har flyttet til et andet sted eller om vedkommende er stabilt borger hvor flytning ikke er typisk. Ulempe er at undersøgelsen kan dreje til en generalisering og det kan forme konklusionens validitet, at det nemt kan være en kendt svar der bliver til en tekst uden at få noget nyt viden og det ikke er tilfældighed men strukturerede interviews kan blive til en manipuleret konklusion. For at udelukke det samles de fleste informanter der er frivillig

¹⁰ <https://metodeguiden.au.dk/purposive-sampling-formaalssampling>

tilmeldt til interview. De frivillige svarede min Facebook opslag om denne undersøgelse på bygdens Facebook side om interesse for at blive interviewet. Det var svært at finde mandlige informanter, jeg skulle selv komme i kontakt med en bestemt mand og spørge om han er interesseret i at blive interviewet, bevidst valgte jeg en som ikke var en fanger eller fisker, fordi det var en stenbiderrogn sæson da forskningsrejsen skete.

Samtykke erklæringer – informanterne har underskrevet et samtykke erklæring om at den omtalte studerende kan behandle de data som er givet og om at offentliggøre opgaven og anonymitet samt sletning af personlige oplysninger efter vurdering af opgaven.

Forskning og følelser – som forsker skal fokus være på de videnskabelige, men der kan være ting man undersøger som man bliver følelsesmæssig berørt af. Det emne jeg har valgt kan være et følsomt emne for nogle af informanter og for mig selv, fordi det handler om vores eksistens og værdi.

Validitet i interviews – opgaven kan ikke generalisere og give den endelige ide om hele bygdens og andre bygders diskurs, men give en ide om hvordan velfærd kan iagttages i et given bygd fra forskellige informanter med forskellige baggrund som de fleste er frivillig meldt til. Informanternes og andre enkeltindividers identiteter er anonymiseret, for eksempel personer fra arkivalier på grund af arkivloven¹¹. Teksten bevarer den aktuelle bygdens navn. Det påstås at informanterne ikke er ansvarlige for generalisering; de repræsenterer ikke deres aldersgruppe og køn.

Interviews foregik på grønlandsk, er transskriberet og oversat af Angerlartunnguaq selv, oversættelserne er ikke korrekturlæst.

¹¹ Landstingslov nr. 22 af 30. oktober 1998 om arkivvæsen, §23 Stk. 3.

1. Grønlandskommissionen og bygdens historie

1.1 Ikerasaarsuk overlever Grønlandskommissionen

”Enten skal alle flytte på én gang, så et andet Ikerasårssuk kan opstå et andet sted, eller også skal ingen flytte” (Hertz 1977: 130). Det siger én af beboerne i Ikerasaarsuk, som markerer bygdens modstand til forflytningerne der skete efter Grønlandskommissionens betænkning der fører til en koncentrationspolitik i Grønland efter 2. verdenskrig. I bogen af Hendriksen ”Grønlands bygder – økonomi og udviklingsdynamik” (2013) beskrives Ikerasaarsuk der overlevede forflytningsperioden og ”trodsede de administrative udmeldinger, og i stedet byggede de (beboere i Ikerasaarsuk, red.) bedre huse af krydsfinerplader – først et enkelt, men hurtigt fulgte flere efter, og så blev det sværere at tage definitiv beslutning om at lukke bygden” (Hendriksen 2013: 239-40). Tidligere kunne man ikke bygge nye huse, som er en af Grønlandskommissionens strategier for at affolke mindre bosteder: ”Som et led i forsøget på at affolke de små bosteder har det indtil nu været umuligt at få offentlige lån eller støtte til udbygning af nye huse i Ikerasårssuk” (Hertz 1977: 18-19). Nogle af de andre strategier var at give en flyttepræmie for dem der godkendte krav om flytning og flyttede til byen. Man fik flyttepræmie hvis man har fået et selvstændig og varig bolig og ellers fik man afslag selvom man er flyttet men ikke har fået en bolig¹². Den første person som fik den første officielle godkendt hus i Ikerasaarsuk i 1974, gik bort i 2013, men på vegne af det, berettede en af informanterne i forskningsrejsen i forbindelse med denne casestudie:

I 1974. Præst x, (...) havde hjulpet ham, og han blev godkendt hurtigt, (...). I første omgang ansøgte han på kommunen og blev ikke godkendt, x havde hørt godt, forstået godt og tilbødte ham at hjælpe, da det lykkedes, hvis jeg husker rigtigt (...) fortalte han at det kostede 5.000 (...). Før det, blev to af vores familie godkendt for at flytte, (...) de havde besluttet sig at blive selvom de blev godkendt, (...) den første person blev godkendt for et hus her, jeg følte en stor lettelse som en nærfamilie for dem, dem der elskede mig, (...) og begyndte at føle at de fortsat vil tilhøre mig, at jeg ikke kan miste dem. (...) Således, de blev til ejere af huse (Informant H).

De fleste beboere i Ikerasaarsuk, dengang i alt 8 husstande, blev 7 af dem boende (Hertz 1977: 122). Det gik ikke som for mange af de små bygder der blev affolket i forflytningerne da knap 200 registrerede steder blev lukket i Grønland: ”(...) indtil 1965 fraflyttet/nedlagt 178 steder og pladser. I perioden fra 1965 til 2000 blev der afviklet 20 steder og pladser, (...)” (Madsen

¹² Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu, 35.10. Aasiaat kommune. 1.9.1.0. Sager vedr. befolkningsflytninger. (j.nr. 905.200) 1962-1971. Folder 3. Kommunalbestyrelsen 5. december 1969.

2009: 226). Fra et høj antal nedlagte steder som dykkede ned til "kun" 20 steder efter 1965 var, at ansvarshavende kunne se at byerne blev overbefolket på grund af den forbedrede sundhedsforhold og at der begyndte at mangle arbejdspladser og boliger, samt negative sociale konsekvenser (Lund Jensen 2018: 134).

I bogen af Hertz (1977) går forfatteren ind på beboernes synsvinkel og meninger omkring nedlæggelsesprocessen og krav om flytninger til større steder i perioden mellem 1950 frem til i starten af 1970'erne. Her fortæller beboerne om deres bekymringer hvis de skulle flytte til en by og bekymringer der lå hvis de skulle være blivende i bygden. Bekymringerne lå i de sociale og i det økonomiske; forskel i normer der er i bygder og byer som kriminalitet og rusmidler, nedgørelse og forskelsbehandling til tilflyttere fra de fastboende, mangel på boliger og arbejde og værdien af den indkomst de har som ville blive fordelt anderledes end de gør hvor de oprindeligt kommer fra (Hertz 1977: 122ff.). En af begrundelsen af beboerne i Ikerasaarsuk for ikke at flytte var løfte om bolig som ikke gik i opfyldelse eller at man ikke fik tydeligt svar fra ansvarshavende om der var sikret et bolig som var lovet. Flere af arkivalier kan dokumentere problemet som administrationen selv påstod. En arkivalier der er dateret 14.4.1971 indeholder information om problematik omkring i at ikke have boliger tilgængelig for tilflyttere og præcist området omkring Ikerasaarsuk:

Som vist bekendt har vi siden 1966 søgt at få omstøbt Kangatsiak kommune, så flere småsteder er nedlagt, udfra at beboerne enten er flyttet til en af de tre steder (større steder? Red.) i kommunen eller til andre kommuner. Det sidste har dog vist sig at være det drøjeste, fordi byerne jo har vanskelig nok ved at modtage tilflyttere, det gælder vist da i øvrigt allermest Egedesminde¹³.

Ved søgning af arkivalier, fandt man den samme præst som hjalp den første beboer i Ikerasaarsuk som fik et træhus, af egen interesse startede et andels el forening og arbejdede med at stifte et elværk som kunne forsyne private huse med el, som Kangaatsiaq kommune blev usolidarisk medlem i¹⁴, som formentligt hæmmede i at Kangaatsiaq blev lukket.

1.2 Økonomien trues

Trods at befolkningen kunne være modstandsdygtige i forbindelse med krav om forflytninger, var der bekymringer hvis de blev på bygden: "For de, der gerne vil blive boende her, er de

¹³ Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu, 35.10. Aasiaat kommune. 1.9.1.0. Sager vedr. befolkningsflytninger. (j.nr. 905.200) 1962-1971. Folder 1. Kæmner, Jakobshavn. 14.4.1971.

¹⁴ Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu, 35.09. Kangaatsiaq kommune. 1.9.1.0. Diverse kommunalbestyrelsessager. 1959-1970. Kommunalbestyrelsen, 19. juni 1970.

største bekymringer om indhandlingen stoppes, (...) (Hertz 1977: 130). ”I 1970 standsede KGH saltningen af torsk i Ikerasårssuk, og i 1972 har de truet med helt at standse fiskeriindhandlingen” (132). De bygninger man har sat op til saltning af fisk blev truet med at lukke, som i første omgang blev bygget for at fremme fiskeri i den sælfangst præget kultur samfundet havde, en fangstkultur som naturligt formede bosættelsesmønstret langs kysten med en masse små bopladser for at beskytte den mængde fangst der lå i de forskellige lokale områder: ”Sælfangsten nødvendiggjorde imidlertid en stærk spredning af befolkningen” (Grønlandskommissionens betænkning 1: 22). Fiskeriet trådte ind som et ny form for erhverv og de ændringer der allerede skete i den grønlandske samfund efter 2. verdenskrig giver Grønlandskommissionen ”anledning til at fremhæve den gennemgribende forandring, (...) overgangen fra den oprindeligt på sælfangst hvilende naturaløkonomi til en navnlig på et stadig mere og mere udviklet fiskeri hvilende pengeøkonomi” (Grønlandskommissionens betænkning 1: 18), og: ”De dårlige erhvervsmæssige forhold i nogle egne af Grønland har samtidig gjort det påkrævet at rejse spørgsmål om nødvendigheden af en organiseret flytning (...) (21). Vedrørende krav om forflytning og fiskeri ser en af informanternes udsagn således:

Jeg var blevet en teenager da der ellers kom nogle med krav om flytning, (...) Da tre eller fire familiegrupper blev på bygden blev bygden ikke affolket. Jeg hørte engang min afdøde mor sige da der atter blev krav om flytning, hun var på rekreation i Danmark i 1955/56 da vi var børn, hun ville flytte til Danmark hvis hun skulle forlade Illuku (Ikerasaarsuk red.). Derefter husker jeg ikke at der kom nogle igen for at kræve forflytning. De ville ikke flytte. Hvad skulle de også bruge som begrundelse, her var der jo fisk, (...) en masse telte der fiskede torsk, (...) en masse telte, nogle der kom langt fra her som kom og fiskede og indhandlede her (Informant G).

Selvom informanten sagde der var god fiskeri i gang blev indhandling af fiskeri truet, formentligt skete det for mange andre små bygder langs kysten, fordi nogle egne i Grønland der ikke var nok tilfredsstillende i forhold til økonomi ifølge Grønlandskommissionen. Grønlandskommissionens betænkning udgør at urbaniseringen ville resultere til bedre muligheder for befolkningen hvad angår gavnlig økonomi, uddannelse, kulturelle goder, bedre sundhedsbetjening og kan spare på ”transport til og fra små udsteder (...)” (Grønlandskommissionens betænkning 1: 26). Her ser vi at bygderne anses som et byrde som skulle bespares. Som det ser ud til fra udsagnene fra tidligere, er perspektivet og selve oplevelsen mere som det modsatte fra beboerne som bliver nærmest tvunget til at flytte til større steder som havde bekymringer overfor de ændringer flytningen ville have for dem. Et andet

forskning dykkede ned i undren om bygderne i hvilke områder var dyre og sætte spørgsmål om bygdernes værdi i forhold til andre steder:

(...) hvilken rolle bosætningsmønstret spiller i det nærmest permanente og store underskud, og hvad det er, der sammenlignes med, når det nævnes, at bygder og yderdistrikter er dyrere end andre bosteder. (...) På trods af at synspunktet har været gentaget gennem mange år og har indgået i flere officielle udredninger (...), er det ikke lykkedes at finde egentlige systematiske analyser, der dokumenterer, i hvilket omfang bygderne er dyrere og i forhold til hvad (Hendriksen 2013: 44).

1.3 "Misforstået" ønske om ligestilling

I Grønlandskommissionens betænkning nævnes at "(...) idet ønsket blandt befolkningen om erhvervsøkonomisk og kulturelt at komme på samme højde som andre nationer er blevet så stærkt, at landsrådet ikke kan sidde det overhørigt. (...) og de frie grønlandske erhververe ønsker at gribe denne mulighed for samarbejde med de private danske erhververe" (Grønlandskommissionens betænkning 1: 5). Her kan man læse at grønlænderne ønsker om ligestilling fremfor status som en koloni der resulterer i man ikke har et stemme i den politiske system, og vil have en mulighed for selvstændigt samarbejde med danskere omkring økonomi. Baggrunden for ønske om ligestilling fra grønlændernes side startede tidligt, for eksempel i starten af 1900-tallet hvor enkelte grønlændere der fik indflydelse af europæisk tankegang delte meninger omkring grønlandsk samfund og manglen af kultur, fordi at have kultur starter fra de mindste og udvikles i stadier, som Knud Rasmussen åbnede døre for i hans bøger om hans ekspeditionsrejser (Thorleifsen 1999: 18:31). Selvom det står i Grønlandskommissionens betænkning at det er grønlændernes ønske at få ligestilling, som også blev til virkelighed under grundlovsændringen i 1953, hvor Grønland går under den danske lov og formentlig skulle have samme vilkår som danske, blev Fødestedskriteriet nedsat der resulterer i at der var forskelsbehandling (18:31). Efter at gået under den danske lov i 1953 var der grønlændere som var kritiske overfor KGH, Grønlandskommissionen og konsekvenserne af at gå under den danske lov, at der fremstilles nye love der gælder for Danmark som så Grønland, men passer ikke godt i sammenhængen på den grønlandske samfund eller interesser (22:31). Som Knud Hertling, den første og eneste grønlandske minister i Danmark siger grinende i udsendelsen "2000-imut ikaarsaalerpugut" (1999): "Jeg tror ikke på at vi har ønsket om at blive danskere" (20:31), beviser misforståelsen om at blive ligestillet, som at blive en dansker, der alligevel ikke bliver til virkelighed på grund af fortsat af forskelsbehandling.

Den høje interesse for protest og modstand der opstod efter 2. verdenskrig i den grønlandske samfund synes at være faldet i dag, man kan se uvidenhed omkring grunde og historik for eksempel i emnet bosættelsesmønstre og urbanisering. Man kan se det i den seneste redegørelse om landsplanlægning, der synes at være mere beskyttende overfor befolkningen og bostederne: "Landsplanlægningen handler ikke kun om fysiske aktiviteter. Det handler også om de mennesker der bebor landet" (Redegørelse om landsplanlægningen 2023: 8). Naalakkersuisoq for Finanser og Ligestilling tilstår at man er ikke ved hvorfor befolkningen vælger at bo i større steder: "Vi kender ikke de konkrete årsager til urbaniseringen her i landet. Vi ved derfor ikke hvad årsagerne er til at folk flytter eller hvilke forhold der skal være til stede, for at et bosted betragtes som attraktivt at bo i" (ibid.). Ved at observere nogle udsagn fra befolkningen kan man gætte til at befolkningen selv ved hvorfor man flytter, man har bare ikke prioriteret fra politikernes side hvorfor bosættelsesmønstret er som den er i dag og derfor ikke har nogle beviser der dokumenterer hvorfor man vælger at flytte.

Sammenfatning

Ikerasaarsuk har overlevet Grønlandskommissionen ved hjælp af en dansk præst og deres egen modstand for ikke at ville flytte trods at økonomien trues. Det man havde et dansk støtte i Ikerasaarsuk gør analysen interessant, fordi de tidligere ansøgere som er beboerne selv fik afslag. Grønlandskommissionen var et stort skift i den grønlandske samfund, fra et beskyttelse af kulturen til ændring af bosættelsesmønstret og økonomien på baggrund af at udvikling allerede var i gang. Befolkningens ønske om ligestilling misforstås og der blev fortsat forskelsbehandling af grønlændere. I dag synes politikken være mere beskyttende mod befolkningen men tilstår at have uvidenhed omkring urbanisering.

Kapitlet mangler svar omkring de positive sider fra koncentrationspolitikken, hvad der opleves godt fra befolkningens side. Der er heller ikke svar omkring spørgsmålet om bygderne er dyrere i forhold til hvad som teksten kun bruger som et argument der sætter spørgsmålet omkring bygdernes værdi.

2. Diskurs om velfærd

2.1 Politikernes ide om velfærd mod forskning om velfærd i Grønland

Grønlandskommissionens arbejde anses for at være tilfredsstillende fra landsrådets side, efter møde med formændene og stillet tvivlsspørgsmål, tænker at arbejdet: "(...) vil føre til lykke og

fremgang for det grønlandske folk” (Grønlandskommissionens betænkning 1: 17). Det er klart med bedre muligheder inden for uddannelse, sundhedsservice, og som kommissionen kalder for andre former for ”kulturelle forhold”, vil gøre det nemmere og stærkere for dagligdagen i Grønland. Folk skal have bedre vilkår som formentlig vil resultere i bedre velfærd ifølge kommissionen. Tankegangen omkring at gøre folk mere glade fra politikernes side er ikke gået afsides siden senkoloniale tid, som diskussionen omkring de mindre bosteder er blevet taget op igen gennem tiderne. Det beviser for eksempel Aaja Chemnitz Larsen, da hun i Folketingets åbningsdebat i 2020 tog emnet op om at samle befolkningen i større og færre steder for at sætte velfærdsniveauet op: ”Her skal vi være med til at sikre, at folk bliver hjulpet ind til byerne på en skånsom og klog måde. Til gengæld skal vi sikre og love bedre velfærd, (...)” (Munk Veirum 2020). Et andet velfærdsbillede er dannet efter Grønlandsforsoningskommission blev nedsat i 2014, som Danmark takkede nej for¹⁵, og efter treårs lang arbejde ikke fik respons fra politikernes side (Dall 2020). Kommissionens formål var blandt andet forsonings- og tilgivelses aktion med Danmark om den kolonialetid og dens konsekvenser med håb om bedre fremtid med bedre velfærd, som ikke lykkedes. Ud over det er der startet en ny udredningsprojekt om Grønlands og Danmarks forbundne historie (Statsministeriet 2022), med formålet om forsoning med fælles fortid.

Naja Carina Steenholdt undersøger velfærdet og hvad det vil sige at have et godt liv i Grønland i sin Phd. Afhandling ”Subjective well-being and quality of life i Greenland” (Steenholdt 2020). I sin underspørgsmål om hvad et godt liv er betragtet som i Grønland, påstår hun at der ikke fandtes én forestilling om et godt liv i Grønland, på grund af kulturelle forskelle varierer i forskellige steder i Grønland (20). Hun konkluderer til dette spørgsmål at have nært forhold socialt og til familien, samt at have kontakt til naturen er mest sammenfaldende kategori af hvad det vil sige at have et godt liv (190). Samt påstår hun at undersøgelserne viser trods man har ringe livsvilkår, at man har høj tilfredshed med livet (193). Hun påstår dermed at man ikke kan helt forstå den socialgruppe man analyserer hvis man ikke gør det i deres betingelser:

We cannot fully understand society if we do not analyze society on its own terms. In particular, this means that while other perspectives from, for example, Western research, are useful and sensible to consider, conducting well-being research is only truly meaningful when it is conducted according to the society it analyses (193).

¹⁵ (Heinrich 2014)

Som følge deraf, er politikernes ideer om forhøjet velfærd, ved at flytte befolkningen til større og færre steder, en gåde eller en begrundelse for bedre velfærd kun baseret på deres ide om velfærd der ikke involverer selve bygdeboeres ide om velfærd.

2.2 Ideen om velfærd belyst fra informanterne fra Ikerasaarsuk

Spørgsmålene i interviews til denne kapitel indeholder spørgsmål om husets historie og vilkår de bor i, hvad velfærdet er i deres egen forståelse og forskelle ved velfærdet hvis man skal sammenligne det at bo i by og bygd.

Da bygning af nye huse fandt sted i starten af 1970'erne, blev vilkårene forbedret med hensyn til bolig i Ikerasaarsuk. ”Det var dejligt, utroligt, store huse, smukke, dengang. Dejligt. Andet er ikke utrolige, disse gulve! Smukt (fortæller grinende). Vi vaskede gulve ved at skrabe dem dengang, så linoleum som bare kunne vaskes, det var utroligt” (Informant H). I forskningsrejsen i forbindelse med interviews fra Ikerasaarsuk, kunne jeg se at husene var ved at blive gamle, for eksempel havde dørene mangel på reparation. De nye huse dengang er op til 50 år gamle nu, der er nyere bygninger som er ca. Fra 15 til 30 år gamle i bygden. For eksempel fik Ikerasaarsuk en ny skole i 1992, der bruges som en kirke på søndage og andre helligdage, en ny butik og elværk i 1993 og en forsamlings- og servicehus i ét med en kommunekontor, nu som kaldes Sullissivik i 2005. Selvom man kan se ud fra interviews, at informanterne ved, at huse de bor i, er ved at blive gamle, kommer ordet ”ro” eller ”fred” hyppigt når informanterne bliver spurgt om vilkår der kan suppleres med emnet velfærd; værdien af fred og ro er ikke baseret på kvaliteten og vilkårene af den bolig man er i. Nogle informanter skiller sig fra tilpashed på vilkårene, og tilstår at det er udfordrende når noget i huset ikke virker, som: gamle oliefyr eller skibsovn (i de ældre huse som ikke er moderniseret med radiatorer) og vandtanke der er itu eller om de overhovedet ikke har vandtanke, men hævder igen at kunne klare sig selv og have et fredeligt sted at bo i, er i sig selv godt: ”Selvom huset har brug for meget reparation bor vi her godt” (Informant C), ”Det er udfordrende, for eksempel om vinteren kan det være lidt koldt. (...) Men vi synes godt om at kunne selv” (Informant D), ”Selvom det er trygt har vi i længere periode ikke en vandtank, for nyligt var der problemer med oliefyret der blev erstattet med en der lyder højt” (Informant E).

Hvad informanterne forstår ved begrebet ”velfærd” er mest entydigt; velfærd er at have et varmt og trygt hjem, at kunne arbejde og betale, at have nok mad. Det at have de basiske ting er vigtigt for informanterne, et hus eller hjem, arbejde og føde. To ud af syv informanter nævnte den psykiske velfærd som udskiller sig fra de fleste; sundhed og hvordan arbejdet påvirker én,

hvordan følelserne er hører til hvordan velfærdet er. ”Jeg er påvirket af angst nu, den måde jeg tænker på nu, man kan have velfærd på baggrund af hvordan man har det personligt, (...) det afhænger af de man synes er kedeligt inden i én” (Informant E).

Spørgsmålet om forskelle ved velfærd i en by og bygd skelner mellem de materielle og de sociale. I det materielle står: vandforsyning, internetforbindelse og vej/sti. I det sociale står der nærhed mellem beboere, at fredelighed og højtidsstemning i bygden er højere og at det er mindre bekymrende at lade børnene gå frit ude og mangel på arbejde i bygden. De få kritiske udsagn handler om dårlige muligheder indenfor hvad institutionerne kan give, såsom et lang ventetid for at få svar når man har gået til bygdekonsultation, de begrænsede muligheder éns arbejde kan give, dårligere service hvad angår de få bolig der tilhører boligvirksomheder på grund af man ikke kan få service hurtigt og lokalt, ringe trafik tilstand, begrænset fødevarer i butikken og ingen kulturelle goder som restauranter. Selvom der er ringe muligheder i forskellige institutioner, dårlige veje/sti, huse som er blevet gamle, synes udsagnet om fred og trykthed tilbagevendende, at man til sidst vælger at bo i fred og roligt bygd med et nært forhold med samboere og familie. Dette resultat er ligeligt med Steenholdts resultater om velfærdet i Grønland: at have et nært forhold og have kontakt med naturen er hvad det vil sige at have et godt liv og selvom der er ringe vilkår er man tilfreds med livet (Steenholdt 2020).

Fra politikernes perspektiv i denne tekst, er velfærdet og forbedring af vilkårene opnået når folk samles i større og færre steder, som kan forhøje arbejdsindsatsen og dermed et godt formål for landets økonomi, samt flere muligheder for befolkningen som vil forhøje vilkår og velfærd. Dette syn forårsager at man stiller krav for flytninger, men der er modstand fra befolkningens side, modstand fra dem man vil forflytte. Dette er en konflikt mellem politikerne og folk fra bygderne. Folk fra bygdens perspektiv er at man beholder éns hjem og holder nært forhold til familien kørende som anses for velfærd. Mange af de mindre bosteder rundt i Grønland fulgte diskursen politikerne havde under Grønlandskommissionen, forlader og mister deres sted, mens de færreste overlever ved at gøre modstand. Dette konflikt godkender politikerne efter at have mangel på boliger og arbejdssted i større steder, som medvirker i at de resterende bygder beholder deres indbyggere. Man kan se belæg i arkivet, at bygderne i Kangaatsiaq distriktet (Niaqornaarsuk, Attu, Iginniarfik og Ikerasaarsuk) begyndte at have bygderåd, kommunefogeder, ansøgninger om selvbyggerhuse og planer for bebyggelse og kunne være

med til at udvikle deres bygd i samarbejde med kommunerne¹⁶. Dette kan anses som et genoprettelsen af godkendte normer for vilkår og velfærd i bygderne, men det at lukke bygder og samle sig i større steder er et tilbagevendende emne fra politikernes side. Således er der mindst to diskurser for velfærd; ideen om velfærd fra politikerne og ideen om velfærd fra bygdeboere.

Sammenfatning

Denne kapitel fokuserer på informanternes ideer om velfærd, men kigger også ind på diskursen på velfærd fra politikernes og andre forskeres resultater om ideen om velfærd i Grønland.

Diskursen om velfærd er at have et fredeligt hjem med nært forhold med familie og samboere i Ikerasaarsuk. De færreste har et kritisk syn på vilkårene mens de fleste er tilfredse og kan leve med ringe og udfordrende vilkår. Diskursen om velfærd i politikens verden er at man samler sig i større steder for at forbedre forskellige vilkår der vil resultere i at velfærden vil blive forhøjet. Dette er en konflikt mellem folk der bor i bygderne og politikerne, der resulterer i at emnet om at lukke bygder for at fremhæve velfærd er et tilbagevendende emne.

3. Bygdens fremtid

3.1 Bygdens fremtid belyst fra informanterne i Ikerasaarsuk

For at undersøge denne del er informanterne spurgt om deres nuværende status som bygdeboer, deres fremtidsplaner og om de kan forestille sig at Ikerasaarsuk bliver lukket og modsat hvad der ville gøre bygden kørende.

De fleste informanter kan ikke forestille sig at bygden bliver lukket i fremtiden. Nogle af dem bliver følelsesladet og overrasket over spørgsmålet, man kan fornemme at nogle af informanternes ordsprog lyder bestemte og viser sit modstand om lukning af bygden, hvor nogle af dem tager det roligt og svarer at de ikke regner med at bygden bliver lukket og ønsker det ikke. En enkelt informant forestiller sig bygden lukker måske om 50 år, på grund af den status nu bygden har; der er ikke udvikling i bygden, bygden er besparet, bygden er gået i stå, indbyggertal falder, der er ikke mulighed for nye byggeaktivitet på grund af ingen friarealer, der er få der får børn, der er mangel på arbejdskraft, ifølge denne informant. Bygden kan kun blive kørende hvis disse kommer til hægterne, hun siger blandt andet: ”Det er utiltalende som

¹⁶ Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu. Kangaatsiaq Kommune. Kommunerådsprotokol 1970-1980. A. 35.09. II.

en uddannet at skulle komme til en bygd der ikke udvikler sig” (Informant E). Og påpeger at det måske er kun fiskene der ville gøre at bygden bliver kørende, men påstår at indbyggertallet falder og der ikke er mulighed for at flytte til bygden fordi der ikke bliver bygget nye boliger. Man kan se ud fra de udsagn at det er et spørgsmål om beboere og den lokale plan i samarbejde med kommunen der vil forme bygdens eksistens. En af informanterne siger:

Jeg mener at Illuku (Ikerasaarsuk red.) ikke kan lukkes, hvis man former projekter i den kommunale plan eller hvis embedsmændene og de valgte i kommunalbestyrelse, som sagt lægger mærke til og ser mere for formålene, hvis de virkeliggør mere. Illuku har ellers gode muligheder, for eksempel kunne Royal (Royal Greenland red.) frysekammer forstørres, (...) men jeg har tænkt på det længe siden at der ellers er gode muligheder fordi den har en god kaj” (Informant A).

En anden informant nævner kajen:

”Bare for eksempel, hvis vi siger der er 5 bygder Kangaatsiaq medregnet, her i Kangaatsiaq kommune. Denne her bygd ligger i centrum og hvis man tænker på kajen, har den det bedste kaj, hvor store skibe kan benytte og lægger til. Hvis den bliver bearbejdet og bliver fornyet er der åbne muligheder (...) bare alle ønsker blev til virkelighed” (Informant F).

Flere af informanterne er bevidste om vigtigheden i fisk og fiskefabrikken som bygdens grund for eksistens, mens andre også har et vision om gøre fremskridt socialt:

”Jeg kunne forestille mig at fiskernes indhandling ikke er nok der resulterer i at bygden ikke er livlig mere, men det forventer jeg ikke. (...) Sammenlignet med tidligere år forestiller jeg at bygden er mindre livlig. Livligheden stiger meget op, falder og kommer op igen, måske lige nu oplever vi at den er lidt nede, det er sikkert at det stiger igen” (Informant D).

En anden informant: ”Jeg kunne tænke mig at være med til at gøre fremskridt i vores bygd. (...) Jeg ønsker at bygden er livlig og fordi jeg ikke kan forestille mig bygden uden dens indbyggere” (Informant B).

Informanterne bemærker at der ikke bliver gjort noget ved de gamle bygninger og institutioner fra kommunen og administrationen. En anden informant tilføjer at hun føler overset, måske på grund af hun bor i et bygd: ”Man føler at man ikke bliver koncentreret sig om når man bor i en bygd. Bare for eksempel denne her hus skulle ellers blevet vurderet for at blive repareret, (...) nogen skulle ellers komme men de har hele tiden ikke tid til det (...) Man gætter på til sidst at det måske er på grund af at vi bor i et bygd” (Informant C).

En anden kilde siger om prioriteringen af Ikerasaarsuk har ligget lavt i Hjemmestyrets første år, samt at havnen ikke er en beskyttet havn som resulterer i at der ikke bliver handling, selvom

der er en god kaj og der er god fiskeri og fangst (Hendriksen 2013: 240), der nævnes også fiskerifabrikken manglende frysekapacitet og nedslidt fabrik der udsætter fiskeriet på en grænse der ellers kunne være mere indhandling (242ff).

Hvad der holder beboerne i bygden er tryghed:

”Jeg har nogle gange lyst til at flytte. Jeg kan ikke for længst flytte fra den (...) fordi vi har det trygt her” (Informant C), ”(...) der er nogle perioder hvor man vil flytte til et andet sted hvis man tænker på at finde andre muligheder arbejdsmæssigt” (Informant F), men påstår at fordi de har et hus og hendes mand aldrig ville forlade bygden, flytter de ikke et andet sted og ved der er en lang ventetid på boliger i byerne og tilføjer når de rejser fra bygden kommer hjemveen hurtigt. ”Jeg vil ellers flytte. Der tilbydes ikke at vi udvikler os i vores arbejdsplads. (...) Der bespares på os. (...) Men jeg tør ikke at flytte til et andet sted (...) Det er sandsynligvis dårligt når man altid vælger tryghed” (Informant E), ”Jeg har før arbejdet i byen, (...) her er mere roligt, ikke fordi jeg er rastløs når jeg er i byen” (Informant G).

Det er klart at informanterne ved der mangler arbejdspladser eller arbejdskraft, der er begrænsninger i udvikling i sit arbejdsplads og nogle ønsker nogle gange at søge andre muligheder der er i byen, men flytter ikke fra Ikerasaarsuk fordi de har selv huse at bo i og der er roligt og trygt. En enkelt informant har visioner om at blive selvstændig: ”(...) jeg har ansøgt som elinstallatør, i slutningen af juli får jeg et svar om jeg skal videre uddanne mig decentralt via e-learning, (...) Når jeg bliver elinstallatør kan jeg komme nærmere på at blive selvstændig (...)” (Informant D), som viser at han vælger at bo i bygden og udvikle sig selv som arbejder. Forestillingen om bygdens fremtid ligger lidt tredelt: få er stærkt kritiske overfor vilkårene, de mellemsom er de fleste står mellem at ønske at være med til at udvikle bygdens socialt og for eksempel peger på de stier der er baseret mest på mudder, affald ordningen og havneområdet. De færreste har klare visioner om hvad der kunne blive til et eller flere projekter, individuelt eller i bygden generelt.

Den seneste Qanoroq udsendelse i KNR om Ikerasaarsuk handler om problemer med skrald i bygden der hober op, der formentligt sker efter forbud om forbrænding af affald¹⁷, det viser blandt andet hvilke vilkår der er i bygden. Der er tidligere lavet indlæg præcist om det i KNR, den seneste er dateret 17. juni 2023, som beskriver problemet med skrald der ikke gøres noget ved i flere år (Poulsen 2023). Denne står belæg for informanternes udsagn om udviklingen i bygden som står stille, for eksempel: ”Hvis man tænker på Qeqertalik kommune ser det ud til at noget er gået helt i stå (...) siden hvornår har skrald været i stå, det er grimt og de er mange,

¹⁷ Selvstyrets bekendtgørelse nr. 3 af 7. januar 2021 om affald

det er ikke til at tåle at der ikke fokuseres på det, og der ønskes at der bliver handlet så hurtigt som muligt” (Informant F).

En artikel om forskelle ved byer og bygder og input om bygdernes fremtid, siger at Hjemmestyrets indførelse tegnede godt for bevarelsen af bygderne og kunne ses som en kampen mod koncentrationspolitikken i 1950-60’erne, artiklen tilføjer også at debatten indeholder spørgsmålet om bygdernes økonomisk og kulturel værdi (Poppel 2007:19). Artiklen påstår derefter at:

”At der ikke er tale om en formuleret politik, men snarere om en konsekvens af en række politiske tiltag, der markedsføres under andre paroler, gør det ekstra nødvendigt at få en åben politisk debat om bygdernes fremtid i et Grønland på vej mod selvstændighed over øget selvstyre”, og fortsætter at der: ”ikke eksisterer kvalificerede analyser af bygderne nu og under forskellige udviklingsscenarier, er det ligeledes vigtigt at kræve seriøse analyser gennemført samt inddragelse af bygdeboerne i debatten om bygdernes udvikling” (23).

Det ser ud til at de politiske udtalelser om kampen mod koncentrationspolitikken modsiger den politiske handlen og at bygdeboere har en lav stemme i forhold til debatten om deres egen eksistens, som om bygdeboere kun er tilskuere af hvad der bliver sagt om dem udefra. Den seneste redegørelse om landsplanlægning understreger også at den politiske side har glemt hvad der blev startet da koncentrationspolitikken blev til, der resulterer i at debatten er i gang men der ikke er handlen, selvom der kommer undersøgelser som ikke bruges, udgivelser og debat om bygderne i forskellige former, der viser forskellige håndgribelige resultater er de ikke kvalificerede nok og bruges ikke som dokumentation på bygdernes status.

3.2 Bygdens fremtid belyst fra statistik og politik

FN’s Konvention om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder starter med at: ”Alle folk har selvbestemmelsesret. (...) Et folk må aldrig berøves sine eksistensmuligheder”¹⁸, men hvad siger status for bosteder og bosættelsesmønstret som koncentrationspolitikken i høj grad formede?

Rapporten om ”Status for bosteder i Grønland med særlig fokus på bygderne” (Rasmussen et. al. 2010), viser at der er fald i indbyggertallet i de fleste bygder i Grønland mellem 1990 til 2009. På figuren kan man se at de fleste bygder har befolkningsmæssig fald, hvor de færreste, deri Ikerasaarsuk havde befolkningsmæssig fremgang (22). Når man ser på byerne har de fleste

¹⁸ Den internationale konvention om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder (1966), Afsnit I, Artikel 1: 1-2.

befolkningsmæssig vækst, hvor Nuuk har den højeste vækst (20). Det bekræfter en artikel fra februar der viser at folk flytter til Nuuk: ”Folk strømmer til Nuuk. (...) Fortsætter den udvikling uændret, betyder det, at to tredjedele af befolkningen vil bo i Nuuk i år 2100, mens bygderne allerede i 2080 vil være affolkede” (Rasmussen 2023), artiklen fortsætter med at folk flytter på grund af at få bedre vilkår fordi der ikke er udvikling i de steder de boede i, hvor projekter fra kommunen bliver tilsidesat.

Befolkningsmæssig fald i bygderne og i de mindre byer kan bekræftes af Grønlandsstatistik, tallene viser at hovedstaden Nuuk har en stigende vækst gennem årene, hvor de andre bosteder har faldt befolkningsmæssigt (Grønlands Statistik 2023: 6). Samt viser tallene at flytning fra bygd til by har steget fra starten af 2000 frem til 2016, hvor tallene falder indtil 2022, hvor de stiger igen derfra. Mens Grønlandsstatistikken omtaler at byerne har haft vækst befolkningsmæssigt siden efter 1960'erne på grund af generel befolkningsvækst og vandring fra bygd til by (ibid.), formentligt efter koncentrationspolitikken i 1950-60'erne, som nævnt der resulterede i befolkningsvækst på grund af bedre sundhedsservice og forflytningerne, påstår Departementet for Finanser og Ligestilling i redegørelsen om landsplanlægningen 2023, som også nævnt tidligere i teksten, at man ikke ved hvorfor der er urbanisering kørende. De interessante er om der sker befolkningsmæssig ændring i bygderne, efter denne landsplanlægning der spekulerer på hvilke årsager der er at folk flytter og ”hvilke forhold der skal være til stede, for at et bosted betragtes som attraktivt at bo i” (Redegørelse om landsplanlægning 2023: 8). Redegørelsen påstår at der kommer en studie om attraktiviteten i mindre bosteder (ibid.).

3.3 Konsekvenser af at lukke bopladser

I Atuagagdliutit fra 1963 skriver socialdirektør Kaj V. Petersen en indlæg om at der opstår nye problemer med hensyn til forflytninger fra bygderne. Socialinspektøren ser de forflyttede som skal sættes på opbygnings- og opdragelsesarbejde, dels fordi husmødrene ikke kan tilpasse byernes manér og kan ikke passe godt på de mange børn de har samt deres nye lejlighed som mangler møbler. Her viser han en diskurs som en dansk administrerende der ser ned på de husmødre der er tilflyttere. Én af husmødrene mangler at lære er at lægge budget, fordi indtægten ofte er lav, så pengene bliver brugt på en fornuftigt måde. Han skriver blandt andet:

Behovet for hjælp til husmødre, der ikke kan klare deres opgave, er relativt større i Grønland end i den øvrige del af riget. Man ser tydeligt behovet for en vejledende og opdragende indsats hos nogle af de familier, der flytter ind til byerne fra udsteder og bopladser. Hvis de får et nyt hus, forstår de ofte ikke at bebo det. De har ingen møbler

til stuerne, som bliver til putterum, og familien klumper sig sammen i køkkenet. Det pæne nye hus bliver i løbet af kort tid griset og uhumsk. Familien føler sig underlegen overfor de andre familier i byen, (...) og denne underlegenhedsfølelse kan medføre alkoholmisbrug og andre uheldige følger, som yderligere vanskeliggør familiens tilpasning til det nye miljø (V. Petersen 1963)

Endnu engang ser vi her, at folk fra ydesteder anses for en byrde, fordi for eksempel her, at de har mange børn: ”Hvis børneflokket er kommet op på 6-8 stykker, begynder hjemkonsulenten ofte med at søge at overtale moderen til at lade sig sterilisere, (...)” og senere i teksten:

”Uanset at det naturligvis ikke er nogen helt billigt foranstaltning for det offentlige at yde en indsats af den her antydede karakter, er det alligevel langt billigere end at anbringe børnene på børnehjem (...) Disse vil vokse op til at blive underlødige mennesker, der vil falde samfundet til byrde (...)” (ibid.).

Her ser vi nogle af de problemer der opstod under tiden i forflytningerne, danskerne får problemer med at tilpasse de grønlandere som skulle tilpasse et nyt kultur end de havde da de boede i et bygd. Kulturerne mellem befolkningen, i denne her tilfælde bygdeboere og bybeboere, til dels danskerne er vidt forskellige, for eksempel her, når man sammenligner de danske og grønlandske (dem der kommer fra bygderne) husmødre. Denne problemstilling refererer i sig selv til ringe vilkår og velfærd de forflyttede havde under koncentrationspolitikken, som modsiger betænkningens formål i, at folk skulle have bedre vilkår og velfærd når de samler sig i større steder.

Et andet syn på konsekvenserne af forflytningerne kan vi se på Benedikte Møller Orliks bachelor opgave om de tvangsflyttede og deres viden og mening om Grønlands Forsoningskommission (Møller Orlík 2021). Hun kommer ind på Grønlandskommissionen og en af dets hovedformål i at ændre bosættelsesmønstret og resultatet i befolkningsforhøjning på grund af bedre vilkår og dykker mere ind i konsekvenserne de tvangs- og forflyttede havde: ”Tilflyttere som stolede på sig selv, stolte og havde en stærk mentalitet, erstattes med usikkerhed og mindreværdsfølelser” (11). I sine interviews når hun frem til informanterne der fortæller om deres oplevelser da de blev tvangsflyttet fra Qullissat. Der er to forskellige skildringer der har karakter af ”ofrene” og de ”stærke”; nogle informanter falder til rusmiddel misbrug, i den anden retning nogle informanter som oplevede flytningen mere som en eventyr og en ny og spændende oplevelse, selvom de begge karakterer oplevede at blive ofre for psykisk og fysisk vold fra de fastboende. Hun kom også til informanternes følelse i at være fremmed og ikke velkommen i eget land, og uendelig hjemve til Qullissat (16-22).

Sammenfatning

Ud fra kilderne fra informanterne i Ikerasaarsuk kan man se at bygdens fremtid og eksistens ligger i fiskeindustrien, arbejdskraft, om beboerne er med til at holde indbyggertallet stabilt og ansvarsfølelsen af at holde bygden livligt. Det der sætter grænser for udviklingen af bygden er det administrative og besparelsen på bygden, samt den politiske uvidenhed og mangel på prioritering af bygderne og dens beboere. Samt viser tallene at befolkningstallet falder i bygderne, som blandt andet er fordi der bespares på de mindre steder folk boede i der presser folk i at flytte på større steder hvor der er udvikling. Desuden har nedlæggelse af en boplads dårlige konsekvenser, det viser forskellige kilder, nogle vedrørende personer; til- og tvangsforflytter får psykiske konsekvenser, hvor nogle af dem "overlever" følgerne af at blive for- og tvangsflyttet, mens et andet syn på forflytningerne som en byrde for samfundet, idet tilflyttere er i den nederste del af samfundet som skulle oplæres og opdrages og tilpasses til bylivet. Samt blev forflytningerne følgere af befolkningsforhøjning i anledning blandt andet af bedre sundhedsforhold der skabte bolig og arbejdsmangel som gør velfærden i skak.

Konklusion

Hovedpunkter og resultater

Opgavens hovedpunkter blev til et kig på historisk kontekst på koncentrationen efter 2. verdenskrig i Grønland, specielt området Kangaatsiaq distrikt og dermed Ikerasaarsuk. En forskning om diskurs om velfærd blandt politikere, forskere og informanter fra Ikerasaarsuk samt om bygdens fremtid belyst fra informanterne med andre perspektiver fra politik og statistik.

Svar på problemformulering

Hovedspørgsmålet:

- Hvordan kan informanterne fra Ikerasaarsuk belyse bygdens fremtid og diskurs om velfærd?

Ved en forskningsrejse der er betalt og godkendt fra Ilisimatusarfik, fik man lov og have interviews med otte informanter fra Ikerasaarsuk. Disse otte informanter er kategoriseret i alder og køn for orden skyld og for at nå en mere nuanceret stemme. Det påstås at de ikke repræsenterer deres aldersgruppe og køn.

Underspørgsmålene:

- Hvordan ser informanternes ideer om velfærd?

Kort og klart: Værdien af fred og ro, som er forstået som velfærd blandt informanterne fra Ikerasaarsuk, er ikke baseret på bedre vilkår. Dette modsiger klart diskursen om velfærd fra politikerne der prøver at samle folk på større og færre steder, som ifølge af dem vil forhøje bedre vilkår og dermed bedre velfærd. Resultatet er at der er mindst to diskurser om velfærd: politikernes og bygdeboernes ide om velfærd. Beviserne kan være når man ser på de konsekvenser der skabes efter forflytningerne, både mentalt og socialt. Om end kan en forskning om velfærd bevise hvad der bliver forstået af hvad det ville sige at have et godt liv; et samspil med naturen og nært forhold til naturen, og selvom vilkårene er ringe man er tilfreds. Dette perspektiv kan føre til at politikernes vision om den lykkelige Grønland skal være mere involverende af befolkningen og ikke føre spontane beslutninger om hvor befolkningen skal bo hvis velfærdet skal forbedres.

- Hvad er informanternes fremtidsplaner?

De fleste vil være i deres trygge rammer, nogle gange vil de udforske og søge andre muligheder til byen men de fleste kan ikke forlade bygden for altid. Informanterne ved at fiskeriet er vigtig for deres bygds fremtid, men der mangler udvikling og forbedringer af institutioner.

- Hvilke kriterier kan være for og i mod lukning af bygder?

Ikerasaarsuk overlever Grønlandskommissionen ved hjælp af en dansk præst og deres egen modværg. Beboere i Ikerasaarsuk var kritiske og forsigtige omkring de lovede vilkår fra administrationen under forflytningerne og ville ikke forlade bygden og splittes som en lille samfund. Selvom bygdens økonomi trues af administrationen ville de ikke flytte og da de tidlige konsekvenser af forflytningerne rammer byerne med overbefolkning dermed arbejdsløshed og mangel på boliger, var med til at sikre bygdens eksistens, der resulterede i at der kunne ske udvikling med bygderåd, kommunefogeder i bygderne i samarbejde med Kangaatsiaq kommune. Trods nogle af bygderne overlever koncentrationen kører urbaniseringen endnu til dagen i dag, hvor der mangler kvalificerede analytisk viden som politikerne kan bruge som et redskab for at konkret sige hvad der får folk til at flytte fra bygderne og de mindre byer, selvom der findes flere undersøgelser, rapporter og forskellige udgivelser om bygderne.

Historisk set er det økonomien der prioriteres og ikke befolkningen. Begge beboere; by og bygdeboere kom til et konflikt og mødtes med negative forhold som nedgørelse, psykisk og fysisk vold, da der blev forflyttet folk fra mindre bosteder. Konsekvenserne var også i det sociale, der var mangel på boliger og arbejde der resulterede i mange af bygder ikke blev affolket. Selvom der loves bedre vilkår var der en del som kan anses som gav dårligere velfærd under forflytningerne. Man kan se på bygdeboerne at selvom de har ringe vilkår, for eksempel problemer med skrald i Ikerasaarsuk, vil beboerne blive og ikke flytte, selvom andre muligheder er lokkende. Besparelserne på de mindre steder kan være med til at folk flytter til de større steder, dermed kan den kørende urbanisering være med i at der affolkes flere steder i Grønland, som tallene viser. Der er ikke fundet svar og dermed analyse om i hvilken omfang lukninger af mindre bosteder vil gavne den grønlandske samfund.

Vurdering af metode

Det var en tøvet afgørelse af at vælge casestudie og selvetnografi, på grund af spørgsmålet om processen ville være alt for selvcentreret, der kan resultere i at konklusionen kunne blive manipuleret. At vide fra allerede starten hvad opgaven havde formål i, hvor ens eget holdning

er alt for synligt og provokerende. Det udfordrende var at man kunne blive følelsesmæssig berørt af forskellige kilder havde at sige om bygdeboere, som jeg selv er, som kan være tekstens svage punkt, at det var udfordrende at være neutral. Det at prøve at være neutral og loyal overfor at række forskellige kilder var lidt svært, men det giver muligheden for at blive bedre til at kunne analysere og diskutere forskellige kilder der vedrører et emne. Fordelen ved at samle forskellige kilder gøre troværdigheden og nuancering af emnet højere, end at vælge færre kilder der kunne være med til at der mangler forskellige perspektiver og diskurser. At teksten anvender både kvalitative og kvantitative metoder gør at analysen af kilderne bliver mere troværdige, fordi tallene viser et mere objektiv og neutral side af situationen, mens de følelsesmæssige gør at man forstår mere hvordan situationen berører informanterne.

Valg af perspektiverne; politik og indbyggere kan være i sig selv et problematisk felt, hvor der findes mange forskellige konflikter imellem dem. Det var ikke overraskende at kunne se et modstand og konflikt mellem forståelsen eller ideen, for eksempel diskursen om velfærdet.

For formålet af opgaven var det en vigtig del at komme i kontakt med informanterne og være sammen med dem i samme rum, specielt i deres egen hus og omgivelser der giver mig at kunne observere, høre deres egne ideer og forestillinger om opgavens emne. At have semistrukturerede interviews gør at kunne have mulighed for uddybelse hvis dette synes at være støttende for opgavens formål.

Perspektivering

Diskussionen og debatten omkring at lukke bygder for at fremhæve vilkår og velfærd er et politisk emne der mangler at involvere kvalificerede analyser og befolkningsinvolvering. Som opgavens stærke side vil jeg nævne at selvom teksten viser at bygderne er et omdiskuteret emne og der er adskillige analyser og forskningsoversigt, bliver de ikke brugbare fordi der ikke prioriteres at fordybe sig i forskellige problematik der er om bygder og deres eksistensgrundlag. Teksten viser at der er mangel på involvering af bygdeboere når der for eksempel diskuteres et emne der vedrører dem, samt der er mangel på forståelse af forskellige forestillinger om bygden og dets indbyggere, som gør at diskussionen ikke bliver lukket retfærdigt og at der bare glemmes hvad der er blevet sagt, som resulterer i at der ikke bliver handlet. Opgaven kan være med til at se den forskel forestillingerne er om bygdens eksistens og værdi der er mellem politik og befolkningen.

Bilag

Transskribering af interviews, samtykkeerklæringer og interview spørgsmål er sendt vedhæftet på wiseflow afleveringen.

Litteraturliste

Bøger og andre udgivelser

Departementet for Finanser og Ligestilling

2023 *Det nødvendige vedligehold. Redegørelsen om landsplanlægning 2023.*
Grønlands Selvstyre

Grønlandskommissionen

1950 *Grønlandskommissionens Betænkning 1.*
København: S. L. Møllers Bogtrykkeri

Grønlands Statistik

2023 *Grønland i tal 2023.*
Grønlands Statistik

Hendriksen, Kåre

2013 *Grønlands bygder – økonomi og udviklingsdynamik.*
Nuuk: Forlaget Atuagkat ApS

Hertz, Ole

1977 *Ikerasârssuk en boplads i Vestgrønland.*
Nationalmuseet

Hylland Eriksen, Thomas

2010 *Små steder – store spørgsmål. Innføring i socialantropologi.*
Oslo: Universitetsforlaget AS

Lund Jensen, Einar

2018 *Boplads – udsted – koloni? En undersøgelse af diskussionen i Grønland om bosættelsespolitikken 1911-1952.*
Nuuk: Forlaget Atuagkat ApS

Madsen, Jens Christian

2009 *Udsteder og bopladser i Grønland 1901-2000.*

Nuuk: Forlaget Atuagkat

Møller Olrik, Benedikte

2021 *De tvangsflyttede -Deres oplevelser. Deres viden og meninger om Grønlands Forsoningskommission.*

Iisimatusarfik

Pressemeddelelser

2022 *Danmark og Grønland beslutter historisk udredning af de to landes forhold.*

Statsministeriet

Rasmussen, et. al.

2010 *Status for bosteder i Grønland med særlig fokus på bygderne.*

Stockholm: Nordregio

Skytte, Vibe

2020 *Uddrag af instruxen (kolonistyrets 'grundlov').*

Frederiksberg C: Frydenlund

Steenholdt, Naja Carina

2020 *Subjective well-being and quality of life in Greenland.*

Aalborg Ø: Aalborg University Press

TV udsendelser

Thorleifsen, Daniel

1999 *2000-imut ikaarsaalerpugut.*

www.knr.gl

Artikler

Dall, Anders

2020 Tre år efter: Sådan gik det Forsoningskommissionens anbefalinger. www.knr.gl.

Heinrich, Jens

2014 Forsoningskommissionen og fortiden som koloni. www.baggrund.com.

Justesen Ranners, Mathilde

2023 Lektor om byer og bygder: Betegnelserne er levn fra fortiden. www.knr.gl.

Munk Veirum, Thomas

2020 Aaja i kontroversiel udmelding: Luk bygder naturligt. *Sermitsiaq.ag*.

Poppel, Birger

2007 Nogle forskelle mellem levevilkår i byer og bygder. *Samfundsøkonomen*. 1: 19-24.

Poulsen, Andreas

2023 Skrald hober sig fortsat op i Ikerasaarsuk. www.knr.gl.

Rasmussen, Mikkel

2023 Folk forsvinder fra byer og bygder: En tredjedel af Grønlands befolkning bor nu i Nuuk. www.knr.gl.

V. Petersen, Kaj

1963 Flytningen til byerne fra udsteder og bopladser skaber nye problemer. *Atuagagdliutit*. 2: 12.

Arkivalier

Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu:

35.10. Aasiaat kommune. 1.9.1.0. Sager vedr. befolkningsflytninger. (j.nr. 905.200) 1962-1971. Folder 3. Kommunalbestyrelsen 5. december 1969.

35.10. Aasiaat kommune. 1.9.1.0. Sager vedr. befolkningsflytninger. (j.nr. 905.200) 1962-1971. Folder 1. Kæmner, Jakobshavn. 14.4.1971.

35.09. Kangaatsiaq kommune. 1.9.1.0. Diverse kommunalbestyrelsessager. 1959-1970. Kommunalbestyrelsen, 19. juni 1970.

Kangaatsiaq Kommune. Kommunerådsprotokol 1970-1980. A. 35.09. II.

Hjemmesider

www.baggrund.com

www.denstoredanske.lex.dk

www.ft.dk

www.humanrights.gl

www.iserasuaat.gl

www.knr.gl

www.lovgivning.gl

www.metodeguiden.au.dk

www.samfundsfag.dk

www.stat.gl

www.studienet.dk